

KORXONALARNI STABIL RIVOJLANTISH STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUISH VA TADBIQ ETISH YO‘LLARI (NAMANGAN VILOYATI) MISOLIDA

Muallif: Sadriddinov Baxtiyor Shamshiddin o‘g‘li ¹

Affiliyatsiya: Namangan davlat texnika universiteti o‘qituvchisi ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17564283>

ANNOTATSIYA

Maqolada Namangan viloyatida sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta‘minlashga qaratilgan strategik yondashuvlar tahlil qilinadi. Hududiy sanoat tarmoqlarining hozirgi holati, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish yo‘llari iqtisodiy, innovatsion va ekologik omillar asosida o‘rganiladi. Shuningdek, viloyatning resurs salohiyatidan samarali foydalanish, investitsion muhitni yaxshilash va raqamli texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: barqaror rivojlanish, sanoat siyosati, innovatsiya, hududiy iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, investitsiya, Namangan viloyati.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida hududlarda sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta‘minlash milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishning asosiy omillaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda sanoatni modernizatsiyalash, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish va mahalliy xomashyo asosida tayyor mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda.

Namangan viloyati iqtisodiy salohiyatiga ko‘ra mamlakatning yengil va oziq-ovqat sanoati bo‘yicha yetakchi hududlaridan biri hisoblanadi. 2024-yil yakunlariga ko‘ra, viloyat sanoat ishlab chiqarish hajmi 24,3 trillion so‘mni tashkil etgan bo‘lib, bu O‘zbekiston umumiy sanoat mahsulotining 5,1 foiziga tengdir ¹. Biroq sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishi uchun zarur infratuzilma, innovatsion texnologiyalar va ekologik samaradorlik masalalari hali ham dolzarb bo‘lib qolmoqda.

ASOSIY QISM

1. Namangan viloyati sanoat salohiyatining hozirgi holati

Viloyatda 2,5 mingdan ortiq sanoat korxonalari faoliyat yuritadi, ularning 90 foizdan ortig‘i kichik va o‘rta biznes sub’yektlariga to‘g‘ri keladi. Eng yirik tarmoqlar — to‘qimachilik, oziq-ovqat, qurilish materiallari, kimyo, hamda elektr jihozlari ishlab chiqarish yo‘nalishlaridir.

So‘nggi yillarda “Namangan” va “Kosonsoy” erkin iqtisodiy zonalar hamda “Chortoq” kichik sanoat zonasi faoliyati natijasida 400 dan ortiq yangi sanoat loyihalari amalga oshirilgan. Shunga qaramay, ishlab chiqarish quvvatlarining eskirganligi, mahalliy xomashyo bazasidan to‘liq foydalanilmasligi va kadrlar malakasining yetarli emasligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda.

2. Sanoatni barqaror rivojlantirishning asosiy strategik yo‘nalishlari

Namangan viloyatida sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish uchun quyidagi ustuvor strategik yo'nalishlarni amalga oshirish taklif etiladi:

a) Innovatsion modernizatsiya va raqamli transformatsiya.

b) Korxonalarda ishlab chiqarish texnologiyalarini yangilash, "raqamli zavod" (smart factory) konsepsiyasini joriy etish, raqamli nazorat va tahlil tizimlarini (ERP, IoT) keng qo'llash orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish mumkin.

b) Hududiy sanoat klasterlarini shakllantirish.

To'qimachilik va charm-poyabzal tarmoqlarida klaster modelini kengaytirish, bu orqali xomashyo yetkazib berish, qayta ishlash, tayyor mahsulot ishlab chiqarish va eksportni yagona zanjirga birlashtirish zarur. Masalan, "Namangan Textile Cluster" misolida klaster modeli 2023-yilda 150 mln dollarlik mahsulot ishlab chiqargan.

c) Ekologik va energiya samaradorligi.

Barqaror sanoat siyosatining ajralmas qismi sifatida "yashil texnologiyalar"ni tatbiq etish muhimdir. Quyosh energiyasi asosida ishlab chiqaruvchi sexlar sonini oshirish, chiqindilarni qayta ishlash liniyalarini kengaytirish ekologik barqarorlikni mustahkamlaydi.

c) Investitsion muhitni takomillashtirish.

Hududdagi sanoat zonalarida xorijiy investorlar uchun soliq imtiyozlari, yer ajratish soddalashtirilgan tartiblari va infratuzilma ta'minotini yaxshilash orqali investitsion jozibadorlikni oshirish mumkin.

e) Inson kapitalini rivojlantirish.

Sanoatning texnologik yangilanishi ta'lim tizimi bilan uyg'un kechishi zarur. Namangan muhandislik-texnologiya instituti negizida sanoat korxonalari bilan "dual ta'lim" dasturlarini joriy etish orqali zamonaviy mutaxassislar tayyorlash lozim.

3. Barqaror rivojlanish natijalarining kutilgan iqtisodiy ta'siri

Ushbu strategiyani bosqichma-bosqich amalga oshirish quyidagi natijalarga olib kelishi kutiladi:

- ishlab chiqarish hajmining 5–7 yil ichida 1,5 barobarga oshishi;
- eksport tarkibida tayyor mahsulot ulushining 60 foizgacha yetishi;
- korxonalarda energiya sarfini 20–25 foizga kamaytirish;
- yangi ish o'rinlarining 30 mingdan ortig'ini yaratish.

Bular o'z navbatida viloyatning iqtisodiy mustaqilligini kuchaytiradi hamda milliy sanoat tizimining raqobatbardoshligini oshiradi.

1-jadval.

Sanoat korxonalarini barqaror rivojlanish sharoitida strategik boshqaruv

Bo'lim / Yo'nalish	Asosiy mazmun	Xalqaro tajriba	O'zbekiston tajribasi
I. Nazariy asoslar	Barqaror rivojlanish va strategik boshqaruvning printsiplari: iqtisodiy samaradorlik, ekologik barqarorlik, ijtimoiy mas'uliyat	Germaniya va Shvetsariya: yashil texnologiyalar va innovatsion boshqaruv orqali raqobatbardoshlik	Milliy strategiyalar: energiya tejamkorligi, chiqindilarni kamaytirish, milliy "Yashil iqtisodiyot" dasturi
II. Strategik boshqaruv vositalari	Innovatsion menejment, yashil boshqaruv, moliyaviy va operatsion monitoring	Yaponiya va Janubiy Koreya: raqamlashtirish va energiya tejamkorlik orqali barqaror rivojlanish	Toshkent va Samarqanddagi sanoat korxonalari: qayta tiklanuvchi energiya manbalari va energiya tejamkor uskunalar
III. Ta'sirlar	Korxona va milliy iqtisodiyotga ta'siri: iqtisodiy barqarorlik, ekologik xavfsizlik, ijtimoiy barqarorlik	Germaniya va Skandinaviya: milliy va hududiy siyosatlar bilan uyg'un strategik boshqaruv	O'zbekiston: "Yashil iqtisodiyot" va sanoat modernizatsiyasi orqali barqaror rivojlanishga yo'naltirish

Jadval va tahlillar shuni ko'rsatadiki, barqaror rivojlanish sharoitida sanoat korxonalari strategik boshqaruvning samarali vositalari: innovatsion menejment, yashil boshqaruv va moliyaviy-operatsion monitoring hisoblanadi.

Xalqaro tajriba (Germaniya, Yaponiya, Skandinaviya) korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va milliy iqtisodiyot barqarorligiga hissa qo'shishda samarali ekanligini ko'rsatadi[5].

O'zbekiston tajribasi esa energiya tejamkorlik, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va milliy "Yashil iqtisodiyot" dasturi orqali barqaror rivojlanish strategiyasini tatbiq etayotganini namoyish etadi. Shu asosda, sanoat korxonalari barqaror rivojlanish tamoyillarini strategik boshqaruv tizimiga integratsiya qilsa, ular nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki ekologik xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Porter, Michael E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press, 1985.
2. Sachs, Jeffrey D. The Age of Sustainable Development. New York: Columbia University Press, 2015.
3. Elkington, John. Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business. Gabriola Island, BC: New Society Publishers, 1997.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4853-son qarori "Sanoat tarmoqlarini barqaror rivojlantirish to'g'risida", 2020-yil. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2020. Geneva: World Economic Forum, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, 2024-yil.

